

El monestir de Sant Bartomeu, estudi i avaluació d'un model de gestió

Bernat J. Mateu-Morro

Graduat en Història de l'Art
bj.mateumorro@gmail.com

Paraules clau: patrimoni cultural, orde de Sant Jeroni, conjunt religiós, monestir de Sant Bartomeu, BIC.

Resum. *El monestir de Sant Bartomeu és, a nivell patrimonial, un dels espais emblemàtics d'Inca. Declarat bé d'interès cultural, conserva una rica i diversa col·lecció de béns historicoartístics. Destaca per ser l'únic espai conventual no desamortitzat del municipi, l'únic monestir ocupat actualment per l'orde de Sant Jeroni a Mallorca i el primer espai religiós a museïtzar-se a Inca. Amb aquesta comunicació es pretén posar en valor el monestir, avaluar les tasques de gestió patrimonial que s'hi han duit a terme i elaborar una diagnosi de les seves capacitats.*

Keywords: Cultural Heritage, Order of Saint Jerome, Religious collection, Monastery of Sant Bartomeu, BIC.

Abstract. *The monastery of Sant Bartomeu is one of the emblematic place of Inca. Declared BIC, retains a rich and diverse collection of historical and artistic pieces. It stands out as the only convent not affected by the disentanglement on the municipality, it is the only monastery now occupied by the Order of St. Jerome in Mallorca and it is the first religious place in Inca who created a museum. This article aims to give value to the monastery, evaluate the management carried out and make a diagnosis of its current situation.*

1. Introducció¹

L'objecte d'estudi en el qual se centra el present treball és el monestir de Sant Bartomeu d'Inca. Aquest ha estat ocupat des del 1534 i de forma ininterrompuda fins als nostres dies per les monges jerònimes. A la seva arribada era una petita església parroquial que els havia estat cedida, la qual van haver d'adaptar i reconvertir per als usos conventuals. El monestir va anar evolucionant durant el segle XVI a conseqüència de la consolidació de l'establiment de l'orde de les jerònimes. Va patir un important creixement al llarg dels segles XVII i XVIII, en el qual es va aixecar una nova església, i s'adoptava gran part de la fisonomia actual.

Amb el pas del temps el conjunt del monestir es va convertir en un espai significatiu per al municipi, el qual ha estat capaç de donar nom a la contrada on es troba, que es coneix com *es serral de ses monges*. Això es deu en gran part que el monestir ha contribuït a configurar, desenvolupar i a donar identitat a dit espai.

No és un monestir a l'ús, sinó que aquest té un seguit de trets significatius que li aporten un caràcter propi i identitari que el diferencien de la resta de construccions d'aquesta tipologia que trobam a Mallorca. Per una banda, haurem de parlar de la seva arquitectura, ja que aquesta s'allunya de la mal anomenada 'arquitectura culta', i exceptuant l'església, la resta de dependències es poden incloure dins l'arquitectura popular i tradicional. Per altra banda, en el monestir s'ha anat formant, al llarg dels segles, una important col·lecció d'elements mobles que inclou obres de pintura, escultura, arts decoratives, peces etnològiques i un arxiu documental. Prova de l'interès d'aquest conjunt és que disposa d'elements únics, com la col·lecció més nombrosa d'obres dels López, els quals crearen el taller més important de Mallorca al segle XVI, o bé el pou de sor Clara Andreu, que presenta un programa iconogràfic sense paral·lels a l'interior del seu coll.

L'elecció del monestir com el tema del present treball rau en l'interès historicoartístic d'aquest i del seu fons, així com de la gestió que d'ells s'ha derivat. Des dels anys vuitanta el monestir ha combinat la vida conventual amb un seguit d'iniciatives i actes culturals i patrimonials. Aquestes tasques han contribuït a la conservació i difusió dels seus béns, a la qual cal destacar la creació d'un museu a partir de les col·leccions del propi monestir. Malgrat tot, els projectes iniciats resten en un estat d'estancament, i avui dia presenten una situació confusa. Tot plegat permet posar el punt de partida en l'estat actual, per tal d'analitzar-ho i reflexionar sobre els problemes i les mancances que presenta, alhora que es podrà preveure el futur de la institució, i reclamam per a aquesta la necessitat d'una gestió professionalitzada.

1.1. Objectius

Per a la realització del treball es proposaren tres objectius:

- Posar en valor el monestir, destacant els elements més significatius tant de l'immoble com del fons historicoartístic i etnològic que conserva. Cal ressaltar que, atès que es tracta d'un convent de clausura no desamortitzat, les seves col·leccions no han estat destruïdes ni fragmentades, i per això es pot oferir una visió enriquidora del conjunt. Alhora destacar l'oportunitat que s'ofereix pel fet de disposar de les obres en el seu context original.

1. La present comunicació sorgeix arran del meu treball de fi de grau, dirigit per la Dra. Mercè Gambús i defensat aquest mateix any, del qual s'ha derivat aquest article.

- Avaluar el passat i el present de la institució, centrant-se en els usos i la gestió patrimonial que s'hi ha duit a terme, per tal de reflexionar sobre la necessitat i l'oportunitat de les tasques realitzades, i posant de manifest les fortaleces i debilitats en què es troba avui dia.
- En darrer lloc, i a partir de la informació obtinguda anteriorment, es podrà elaborar una diagnosi de les seves capacitats. Es destacaria així el potencial cultural del monestir, per tal de preveure quines oportunitats i amenaces se li presenten tant a curt com a llarg termini.

1.2. Fonts i metodologia

A l'hora d'elaborar aquest treball la bibliografia ha estat la font de consulta primària. Això és deu que aquesta és la font més accessible i al mateix temps la més nombrosa per a l'estudi del monestir que ens afecta. Malgrat tot, també s'ha fet ús del treball de camp i de les fonts orals per completar o complementar aspectes que la bibliografia no recull, o bé no deixa prou clars, els quals han estat necessaris per abordar el treball.

Pel que fa a la bibliografia, amb una prospecció prèvia de les seves fonts, s'ha utilitzat com un instrument bàsic i ha estat l'origen de la major part de la informació que recull el treball. La bibliografia emprada és molt diversa i inclou la historiografia d'erudits i viatgers d'una banda, i la historiografia científica recent de l'altra. Quant al primer grup, es tracta de biografies i literatura periegètica, que situam als segles XVIII i XIX. En relació amb les obres científiques, majoritàriament es tracta de petits articles sorgits a revistes o publicacions recents, en què cal destacar les Jornades d'Estudis Locals d'Inca. Aquestes jornades han estat la plataforma de recerca que ha generat un major nombre de publicacions al respecte, alhora que es tracta de les obres més acurades.

A pesar de les publicacions consultades referides al monestir, s'ha realitzat un treball de discriminació, seleccionant aquelles més rellevants, tenint en compte el seu contingut i rigor. Així s'ha intentat fer ús, quan ha estat possible, dels estudis més recents i actualitzats.

Un cop realitzat el buidatge bibliogràfic, es va poder elaborar un guió per al treball. Però, per poder dur a terme un estudi real sobre el monestir, era necessari realitzar un treball de camp per poder acudir a informació que no apareixia a la bibliografia, especialment vinculada a la gestió i organització del monestir i la comunitat. En aquest sentit es realitzaren visites al monestir, i als seus espais museïtzats, per conèixer de primera mà la seva situació.

És la naturalesa d'aquest treball la que obliga a acudir a la consulta de fonts orals. Això es deu que molta de la informació referida a la gestió del monestir solament es troba en coneixement de les persones implicades. En aquest sentit s'elegiren persones rellevants, que coneixen força a bé el monestir i han participat en la seva gestió; l'interès per l'entrevista està que poden aportar testimonis rellevants i únics. Hi ha hagut un total de quatre entrevistats, un de lligat a la comunitat de religioses i la resta, a la gestió dels béns mobles del monestir i del seu museu. Es valoren les entrevistes positivament, a pesar d'haver tengut resultats desiguals.

Més enllà de l'interès de les aportacions dels testimonis orals per al treball, s'intenta contrastar la informació aconseguida en les entrevistes amb una altra font, ja que el treball amb les fonts orals necessita seguir un criteri rigorós, perquè aquestes són un tipus de font creada en el moment. És per aquest motiu que les entrevistes han estat enregistrades en un suport d'àudio al mateix temps que s'han transcrit. Així és possible deixar-ne constància, i s'ha elaborat també de cada una d'elles una fitxa a la qual es recull informació sobre l'entrevistat i les dades tècniques de l'entrevista.

Finalment es va acudir a la consulta de l'hemeroteca per accedir a informació relativa a esdeveniments produïts durant la realització del treball. L'actualitat d'aquests fets feia que la premsa fos l'única font que els recollia.

1.3. Estat de la qüestió

Dins el context de l'òrbita il·lustrada i la literatura de viatges apareixen les primeres referències al monestir. Es tracta d'obres generals sobre l'illa de Mallorca o el conjunt de les Balears. Aquestes obres responen a una nova mentalitat, a un pensament normatiu, i trobam en elles un gran afany documentalista.

Els casos de Jeroni de Berard², Josep Barberí³ i l'arxiduc Lluís Salvador⁴ són força destacats per a aquest monestir. Berard és el primer a elaborar una descripció del monestir, a pesar que aquesta es redueix a l'església i a la clastra d'entrada. També incorpora una breu referència al seu origen. La seva és una obra general en la qual recull els diferents pobles de Mallorca, i en aquest cas el que fa és incorporar les descripcions del monestir de Sant Bartomeu quan es refereix a Inca. El seu treball també sobresurt per incorporar un plànol del municipi,⁵ que permet veure l'estat en què es trobava en aquest període el monestir.

El treball de Josep Barberí se centra en la biografia de sor Clara Andreu, monja del monestir, però l'acompanya d'un apèndix sobre el municipi d'Inca en el qual inclou una ressenya del monestir. En aquest cas apareixen descripcions i referències a diferents estances de l'edifici, que a pesar de trobar-se lligades a la figura de la monja aporten dades interessants sobre dites dependències. L'obra destaca per anar també acompanyada d'un plànol d'Inca, que ens aporta informació sobre l'evolució constructiva del conjunt monàstic. L'interès històric pel monestir ve atorgat en aquest cas per la figura de la monja.

Sens dubte que en aquest panorama l'obra de l'Arxiduc, més tardana, és la més interessant. Igual que les anteriors, recull notes històriques del monestir, tot remarcant de nou la seva fundació i episodis concrets com l'estada de sor Clara Andreu. Presenta descripcions més importants que els treballs anteriors; la seva obra no recull solament l'església, sinó que també incorpora els espais de la clausura. Alhora es tracta d'un treball més apurat que inclou descripcions més precises i destaca tant elements mobles com de l'immoble.

S'ha de tenir present en aquest sentit l'antecedent de Binimelis, qui en la seva obra⁶ ja anomena, sense descriure-les, algunes estances del monestir. Es pot remarcar com un antecedent aïllat, ja que a pesar de ser anterior no va tenir cap repercussió ni continuïtat pel que fa als estudis entorn del monestir.

Caldrà tenir present obres aparegudes que fan referència al monestir, les quals giren entorn de la figura de sor Clara Andreu. Es tracta d'una nina que fou educada en el monestir, on després va

2. Jeroni de Berard: *Viaje a las villas de Mallorca 1789*, Palma, 1983, p. 261-263.

3. Josep Barberí: *Vida de la Venerable Madre Sor Clara Andreu natural de Palma capital del Reyno de Mallorca, religiosa Gerónima en el Monasterio de San Bartolomé de la Villa de Inca, con un apéndice histórico de dicha villa*, Palma, 1807.

4. Lluís Salvador Hasburg-Lorena: *Die Balearen, las Baleares descritas por la palabra y el dibujo*, Palma, 1984, volum II, p. 316.

5. Berard elaborà un plànol d'Inca, però no es recull a la seva obra *Viaje a las villas de Mallorca*. Vegeu: Antoni Ginard Bujosa *et alii*: "Notes addicionals sobre el plànol del nucli urbà d'Inca de l'any 1808 i sobre els treballs de Jeroni de Berard", *XV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2014, p. 147-159.

6. Joan Binimelis García: *Historia general del reino de Mallorca 1595*, Palma, 1927.

professar de monja i hi va viure fins a la seva mort. Se li atribueixen un seguit de fets extraordinaris i miraculosos, motiu pel qual es va guanyar ja en vida la fama de venerable i santa. Per tot plegat va despertar un gran interès, prova del qual són les nombroses biografies publicades. Les primeres d'aquestes foren manuscrites,⁷ a pesar que les més destacades són les de Josep Barberí,⁸ ja anomenada, i la de Pere Fiol,⁹ les úniques publicades. Les biografies se centren en episodis de la vida la monja, i en elles el monestir apareix solament com un element secundari, on va residir i morir. Malgrat tot el treball de Fiol s'acompanya d'una història més extensa del monestir i s'il·lustra amb imatges d'aquest, algunes d'elles d'espais de la clausura. La rellevància de dites obres resideix que a partir de la figura d'aquesta monja despertem un interès que donarà a conèixer i fomentarà estudis entorn del conjunt monàstic.

Algunes d'aquestes obres anaven lligades a l'interès per la beatificació i canonització de sor Clara Andreu. Així va crear la comunitat de religioses del monestir un butlletí propi,¹⁰ que es dedicava íntegrament a la monja, el qual ha anat evolucionant, i avui inclou altres temes lligats a la història del monestir i la comunitat. A través del butlletí també es pretén donar a conèixer les col·leccions del monestir per tal de posar-les en valor. Aquesta és una línia que la bibliografia no ha abandonat i en la qual es continua treballant en l'actualitat, en part promoguda i potenciada perquè es troba iniciat el seu procés de beatificació. Avui dia Pere Fiol és el màxim estudiós en aquest aspecte, qui hi té un seguit de publicacions i treballs referits.¹¹

Malgrat tot les publicacions més rellevants no arribaran fins ben entrat el segle XX, especialment a partir dels anys vuitanta, coincidint amb les primeres iniciatives de gestió patrimonial que es dugueren a terme al monestir. És en aquest moment quan aquest comença a ser objecte d'estudi per a professionals del camp de les humanitats i les ciències històriques. Cal marcar, en aquest sentit, com apareixen per primer cop publicacions referides específicament al monestir. Dites obres es poden dividir en tres àmbits o línies temàtiques per les investigacions que han seguit, que són: la història del monestir, l'estudi del conjunt historicoartístic i la seva gestió patrimonial.

Pel que fa a les obres del primer àmbit, que estudien la història, aquestes s'han ocupat tant de la història del monestir com de la comunitat. Trobam obres que tracten el tema de forma general incloent-lo en la història d'Inca, com és el cas de Gabriel Pieras¹² o Pere Joan Llabrés i Ramon Rosselló.¹³ Pieras fa una breu ressenya dels fets més significatius per a la història del monestir sense aprofundir-hi. Per altra banda, Llabrés i Rosselló s'ocupen solament d'un període molt concret, i a pesar de ser una obra sobre Inca, en ella presenten un important treball sobre els orígens de l'església que posteriorment ocuparen les jerònimes.

Hi ha obres que s'han centrat en l'estudi de la història del propi monestir, com la de Jaume Bover i Ramon Rosselló.¹⁴ Aquest és un treball molt destacable, ja que és l'únic que ofereix una visió global

7. Nadal Guasp va escriure una biografia no conservada; Gabriel Mir va escriure una biografia el 1650; Llorenç Reynés, el 1777; Josep Fàbregues, el 1781; i Nadal Garau, el 1928. Vegeu: Pere Fiol Tornila: "Les biografies de sor Clara Andreu", *XI Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2010, p. 45-67.

8. Josep Barberí: *Vida de la...*

9. Pere Fiol Tornila: *Sor Clara Andreu Biografia*, Inca, 1993.

10. Autors diversos: *Boletín informativo Sor Clara Andreu*, Inca, 1979.

11. Podem destacar en aquest sentit les seves col·laboracions en el *Butlletí Sor Clara Andreu* i les obres més recents que ha publicat entorn d'aquesta monja, com és el cas de: Pere Fiol Tornila: "Nomenclàtor que acompanya la *positio històrica* de sor Clara Andreu", *XV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2014, p. 105-119. Pere Fiol Tornila: "Les biografies de sor Clara Andreu", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2006, p. 107-128.

12. Gabriel Pieras Salom: *Breu història d'Inca*, Inca, 1986, p. 53-56.

13. Pere Joan Llabrés Martorell i Ramon Rosselló Vaquer: *Inca en la història 1229-1349*, Inca, 1998.

14. Jaume Bover Pujol i Ramon Rosselló Vaquer: *Sant Bartomeu d'Inca: Monestir de monges jerònimes: notes històriques*, Inca, 1980.

sobre la història i el desenvolupament d'aquest monestir. La resta de les obres publicades en aquest sentit fan referència a un episodi o a un fet històric concret, o bé a costums o tasques de la comunitat, com puguin ser la fundació del monestir,¹⁵ la celebració de la mort,¹⁶ l'arribada de l'electricitat¹⁷ o l'entrada de novícies.¹⁸

Un segon àmbit d'estudi s'ha ocupat del conjunt historicoartístic, aquest ha estat sense dubtes l'àmbit que ha generat un major interès i nombre de publicacions. Així i tot, la bibliografia s'ha centrat a estudiar i prestar major atenció a unes obres alhora que n'ha descuidat altres, algunes de les quals encara avui dia resten per estudiar i ser publicades. Cal destacar el treball Pere Rayó,¹⁹ aquest és interessant perquè, a pesar de ser una publicació general del panorama inquer, el monestir és l'obra a la qual dedica major atenció. Presenta una descripció del monestir, tot ressaltant en ell els espais més significatius. I malgrat tractar-se d'una obra referida als itineraris urbans, assenyalava i descriu breument les peces més rellevants de les col·leccions custodiades a l'església i el monestir.

Els estudis referents al treball arquitectònic del conjunt del monestir no són gaire freqüents, però alguns d'ells força rellevants. En aquest sentit l'obra de Catalina Cantarellas i Donald Murray,²⁰ a pesar del seu caràcter divulgatiu, destaca perquè en ella s'introdueix per primer cop el monestir dins l'àmbit de l'arquitectura popular i tradicional. Aquesta idea serà posteriorment recollida i desenvolupada per Lluís Ripoll i Joan Miquel Ferrà, els quals a la seva obra²¹ presenten una descripció de diverses dependències del monestir, prenent com a punt de partida els elements de caràcter o traça més popular, prova d'això és que es refereixen al monestir com una possessió, tot posant de manifest i valorant l'arquitectura tradicional com un element característic del monestir.

Seguint en l'àmbit arquitectònic, han sorgit altres publicacions, però aquestes se centren en l'estudi elements concrets com el pou de sor Clara Andreu o les restes d'arquitectura gòtica del monestir. Pel que fa al pou de sor Clara Andreu, solament hi ha una obra referida,²² la qual tracta de l'estudi del seu programa iconogràfic, que és un exemple únic a Mallorca. Referent a l'estudi de les restes d'arquitectura gòtica del monestir, trobam el treball de Guillem Alexandre Reus.²³ Aquest recull i analitza els elements conservats de la primera església del monestir, que actualment sols es redueixen a un campanar d'espadanya i a un portal tapiat.

La col·lecció de pintura és l'àmbit que ha generat major interès en la bibliografia. Així i tot els estudis no han prestat la mateixa atenció a totes les obres. Les pintures del monestir foren estudiades inicialment des d'un àmbit més general, com és el cas dels treballs de Tina Sabater²⁴ per la pintura gòtica o Gabriel Llompart i Joana Maria Palou²⁵ per l'obra del taller dels López, conserva-

15. Pere Fiol Tornila: "Creació i consolidació del monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 1994, p. 51-60.

16. Pere Fiol Tornila: "Celebració de la mort en el monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *II Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, Inca, 1995, p. 169-179.

17. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El procés d'electrificació en el monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu (Inca, Mallorca)", *Un segle de llum a Inca*, Inca, 2006, p. 153-163.

18. Jerònia Riutort Riera: "Ingrés de novícies al monestir de Sant Bartomeu d'Inca (1515-1660)", *V Jornades d'Estudis Locals a Santa Maria del Camí, Santa Maria del Camí*, 2006, p. 39-43.

19. Pere Rayó Bennàssar: *Itineraris urbans per la ciutat d'Inca*, Inca, 1993, p. 64-71.

20. Catalina Cantarellas Camps i Donald G. Murray: *Ses nostres cases, arquitectura tradicional de les Balears*, Palma, 1986, p. 82.

21. Lluís Ripoll Arbós i Joan M. Ferrà Moragues: *Ses monges tancades, el món ignorat dels convents "històrics" de Mallorca*, Palma, 1990, p. 25-32.

22. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El pou de sor Clara Andreu del monestir de Sant Bartomeu (Inca, Mallorca), tècnica decorativa i iconogràfica", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2006, p. 175-180.

23. Guillem Alexandre Reus Planells: "L'art gòtic a Inca: arquitectura religiosa", *XIV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2013, p. 141-160.

24. Tina Sabater Rebassa: *La pintura mallorquina del segle XV*, Palma, 2002.

25. Gabriel Llompart Moragues *et alii*: *Els López dins la pintura del segle XVI a Mallorca*, Palma, 1988.

des en el monestir. Aquestes publicacions estudien i situen les obres del monestir en el context de la pintura mallorquina. Posteriorment i a partir dels treballs anteriors sorgiren noves publicacions centrades específicament en obres de la col·lecció del monestir, com l'estudi de les pintures de Pere Terrencs,²⁶ Mateu López²⁷ o els retaules barrocs.²⁸

En contraposició a la pintura, l'escultura ha estat poc estudiada, i referida al monestir no hi ha cap publicació. En aquest cas ens hem de remetre als treballs esmentats anteriorment sobre els retaules barrocs per a l'estudi de l'escultura retaulística. Així i tot es pot destacar el treball de Guillem Alexandre Reus²⁹ sobre l'escultura gòtica d'Inca, en què estudia i analitza cinc peces conservades al monestir. A la dita publicació es destaca la importància de la col·lecció d'escultura gòtica del monestir, atès que aquesta és la més nombrosa d'Inca.

La bibliografia també ha prestat especial atenció a l'orgue de l'església, malgrat que les obres referides l'estudien a partir d'una visió local³⁰ i el posen en relació amb altres orgues del municipi. Aquestes publicacions es refereixen a ell com un dels orgues històrics més antics de l'illa, a més de l'antiguitat destaquen la seva configuració i autoria, obra dels germans Caymari. En contra es troba la col·lecció de ceràmica, que a pesar de ser un conjunt molt gran i divers solament hi té una publicació rellevant referida,³¹ a la qual es fa una introducció al seu catàleg i es presenta una classificació de les diferents peces relacionant-les amb el seu origen i la seva utilitat.

Per altra banda, la col·lecció d'arts decoratives, a excepció de la ceràmica ja anomenada, no ha estat objecte d'estudis seriosos, una col·lecció que està formada per elements de mobiliari, argenteria, vidre i teixits. Al mateix temps, el fons etnològic tampoc ha rebut l'atenció requerida i no ha estat estudiat com caldria, encara que es tracta d'una col·lecció significativa amb peces de diversa tipologia, totes elles de caràcter funcional i lligades als treballs i la vida de les monges.

Un darrer punt a destacar és l'estudi de l'arxiu del monestir. En aquest camp cal esmentar els treballs de Santiago Cortès, qui ha publicat una aproximació al seu catàleg,³² en la qual presenta desglossat el contingut de l'arxiu, fruit del seu inventari. Alhora ha presentat altres articles referents al tema,³³ en aquest cas estudia específicament obres de l'arxiu com les cartes de professió o bé receptes per cuinar congrets, un dolç típic elaborat al monestir. També s'ha de destacar en

26. Antònia Torelló Torrents: "Pere Terrencs i les taules del convent de Sant Bartomeu d'Inca", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2006, p. 153-164. i "Estudi iconogràfic de les taules atribuïdes a Pere Terrencs del convent de Sant Bartomeu d'Inca", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2006, p. 165-174.

27. Blanca M. Buades García: "La pintura dels López (Llopis) en el monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *X Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2009, p. 119-130.

28. Bartomeu Martínez Oliver i Francisca Vives Amer: "El segle XVIII al monestir de Sant Bartomeu a través del retaule major, obra de Joan Deyà Balle 1730", *VI Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 59-74.

Pere Bayó Bennassar: "Redescobrir Inca: els retaules barrocs de l'església del convent de Sant Bartomeu", *Cantabou: revista del CEP d'Inca*, XV, p. 16-17.

29. Guillem Alexandre Reus Planells: "L'art gòtic a Inca. L'escultura", *XV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2014, p. 7-42.

30. Santiago Cortès Forteza i Joan Parets Serra: "Aproximació al fet musical d'Inca", *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 1994, p. 239-255.

Antoni Mulet Barceló i Arnau Reynés Florit: "Els orgues d'Inca", *Jornades Musicals Capvuitada de Pasqua*, II, 1995, p. 37-52.

Joan Parets Serra: "Els orgues d'Inca, orgueners i organistes", *X Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 139-142.

31. Miquel Àngel Capellà Galmés et alii: "Introducció al catàleg dels materials ceràmics conservats al monestir de Sant Bartomeu", *VI Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2004, p. 17-24.

32. Santiago Cortès Forteza: "Aproximació al catàleg de l'arxiu del monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *Jornades d'Estudis Històrics Locals*, XXII, 2003, p. 57-68.

33. Carme Colom Arenas i Santiago Cortès Forteza: "Les cartes de professió del monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *IX Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2008, p. 91-100.

Àngela Beltran Cortès i Santiago Cortès Forteza: "Documents relatius als congrets de les monges jerònimes del monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *XIII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2012, p. 265-269.

aquest sentit l'obra de Joan Rosselló,³⁴ a la qual ha transcrit part dels documents de l'arxiu. Aquesta és una obra interessant i pràctica, especialment de cara als investigadors, ja que, malgrat no ocupar-se de tot el fons de l'arxiu, pel fet de presentar transcrits els documents no és necessari desplaçar-se fins al monestir per consultar-los.

En el tercer i darrer àmbit s'inclouen les obres referides a la gestió patrimonial del monestir, les quals sorgeixen de forma més tardana, als anys noranta. Aquesta no deixa de ser una línia de treball recent, la qual es troba poc desenvolupada, malgrat tot hi ha un seguit d'obres publicades. Aquestes van lligades a les tasques de gestió i difusió del patrimoni del monestir, en què els implicats presenten els seus objectius i resultats. Sorgiran inventaris, memòries de restauracions i catàlegs d'exposicions. Pel que fa als inventaris, aquests es van iniciar en la col·lecció ceràmica i en l'arxiu documental. Malauradament ambdós quedaren interromputs, així i tot, i abans de l'abandonament d'aquestes tasques es van publicar aproximacions tant al fons ceràmic³⁵ com a l'arxiu.³⁶

En relació amb els treballs de restauració van aparèixer unes poques publicacions referides a restauracions. Aquestes solament s'han ocupat dels quadres i retaules del monestir, ja que han estat les obres del fons pictòric les úniques restaurades. Pere Llabrés fou l'impulsor de dites restauracions i és també autor de les publicacions que documenten la tasca restauradora.³⁷ Cal destacar en aquest sentit la memòria de la restauració del retaule de la Puríssima,³⁸ atès que aquesta és la que recull i documenta de forma més seriosa i detallada tot el procés.

Per altra banda, trobam catàlegs d'exposicions, de les quals haurem de diferenciar aquelles organitzades pel propi monestir³⁹ i d'altres duites a terme en altres emplaçaments i de què formaven part obres del conjunt del monestir, en aquest cas cal destacar les tres exposicions d'art religiós d'Inca sobre el tema marià, cristològic i hagiogràfic.⁴⁰ Aquests catàlegs tenen un gran interès perquè treuen a la llum obres que fins al moment havien format part de la clausura. De nou es tracta majoritàriament d'obres pictòriques. A més, s'han de remarcar aquelles publicacions referides a l'exposició permanent del monestir, com per exemple el treball de Santiago Cortès sobre la mostra ceràmica⁴¹ o la guia de visita del propi monestir elaborada per Pere Rayó.⁴²

Per concloure l'apartat de les tasques patrimonials, cal remarcar com hi ha publicacions que ja es preocupen de deixar constància de la importància i necessitat d'elaborar i executar un pla de gestió per a aquest monestir.⁴³ Es pretén que l'elaboració d'un model de gestió per al monestir permeti la

34. Joan Rosselló Lliteras: *Els pergamins de les monges jerònimes de Sant Bartomeu d'Inca*, Palma, 1998.

35. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "Introducció al catàleg...", p. 17-24.

36. Santiago Cortès Forteza: "Aproximació al catàleg...", p. 57-68.

37. Pere Joan Llabrés Martorell: "Quatre obres del tresor pictòric d'Inca restaurades", *Programa de festes patronals, Inca*, 1991, p. 15-18.

38. Pere Joan Llabrés Martorell *et alii*: *El retaule de la Puríssima de Sant Bartomeu d'Inca*, Inca, 2001.

39. Autors diversos: *El betlem del convent de Sant Bartomeu de les religioses jerònimes d'Inca*, Inca, 2004.

Autors diversos: *Iconografia de la Redempció en el convent de Sant Bartomeu de les religioses jerònimes d'Inca*, Inca, 2004.

40. Pere Joan Llabrés Martorell *et alii*: *Santa Maria a Inca: l'art marià inquer*, Inca, 1992.

Pere Joan Llabrés Martorell *et alii*: *Jesucrist a l'art inquer*, Inca, 1996.

Pere Joan Llabrés Martorell *et alii*: *Els sants a l'art d'Inca*, Inca, 2001.

41. Santiago Cortès Forteza: "L'exposició permanent de ceràmica al refectori del monestir de les monges jerònimes de Sant Bartomeu", *Dijous Bo*, Inca, 2007, p. 104-105.

42. Pere Rayó Bennassar: *Església del monestir de Sant Bartomeu d'Inca. Guia de visita*, Inca, 2014.

43. Miquel Àngel Capellà *et alii*: "El patrimoni historicoartístic del monestir de Sant Bartomeu d'Inca: la necessitat d'un pla de gestió", *VIII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2007, p. 121-128.

En una altra publicació dels mateixos autors, també es reclama un model de gestió per al conjunt ceràmic analitzat. Vegeu: Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "Introducció al catàleg...", p. 17-24.

conservació de l'immoble i el seu fons patrimonial sense desvirtuar-lo, i que aquest continuï sent accessible al públic.

Així mateix, s'han de fer constar diferents reculls fotogràfics.⁴⁴ Aquestes obres se centren en Inca, inclouen el monestir en els seus treballs com un espai significatiu de la ciutat, algunes publicacions li dediquen un apartat propi. Malgrat tot aporten poques fotografies sobre el monestir, així i tot aquestes són importants perquè donen a conèixer els espais de la clausura, alhora que retraten les monges en el seu dia a dia i ens permeten conèixer la seva manera de viure i treballar. En aquest sentit l'obra de Carme Colom⁴⁵ és la més destacada, per ser la que aporta un major nombre de fotografies i la que ofereix una cronologia i una visió més àmplia del monestir.

A tall de conclusió per a aquest apartat s'ha de ressaltar que, a pesar del seguit de publicacions referides al monestir, manca encara l'elaboració d'obres monogràfiques que unifiquin tota la informació apareguda. Destacar també que és un tema que no ha estat abandonat i que amb freqüència genera nova bibliografia. També cal tenir present el caràcter localista de la majoria de les publicacions, ja que moltes d'elles vénen fomentades per institucions locals com l'Ajuntament o les esglésies parroquials d'Inca.

2. El monestir de Sant Bartomeu

Les monges jerònimes arribaren a Inca per expressa sol·licitud dels jurats de la ciutat. Hi havia per part de les autoritats locals interès que s'establís al municipi una congregació de religioses. Així havien arribat anteriorment les clarisses i s'establiren al puig d'Inca, a l'església de Santa Magdalena. Però van tenir molts de problemes per adaptar-se, especialment per la falta d'aigua. Per tot plegat abandonaren aquest emplaçament el 1526.⁴⁶ Llavors, el 1530, arribaren les jerònimes⁴⁷ en substitució de les clarisses i s'establiren a la mateixa església.

Les jerònimes van haver de fer front, igual que les clarisses, als problemes que suposava viure en el puig, hi havia falta d'aigua, estaven allunyades del nucli urbà i les dependències que habitaven no estaven adaptades per a les seves necessitats.⁴⁸ També van optar per abandonar-lo. Llavors, per tal d'evitar la seva partida Martí Cifre els va fer entrega el 1534 de l'església de Sant Bartomeu. Alhora també van rebre unes cases i terres annexes per instal·lar-s'hi, anar construint un monestir i poder disposar d'un hort.⁴⁹ L'església rebuda, Sant Bartomeu, era molt senzilla i de petites dimensions, es pot incloure dins el que s'ha anomenat gòtic de repoblació. Disposava d'una sola nau separada per arcs diafragmes i amb una coberta de fusta a doble vessant, solament es conserva el seu portal d'ingrés tapiat i el campanar d'espadanya.⁵⁰

44. Maria Josep Mulet Gutiérrez (coord.): *Inca, imatges d'una ciutat, imatges d'un segle*, Inca, 2000.

Nadal Crespí Bestard: *Inca viva*, Inca, 2007.

Gabriel Pieras Salom: *Inca fotogràfica*, Inca, 2001.

45. Carme Colom Arenas: *Inca: recull gràfic 1870-1975*, Inca, 2010.

46. Antoni Gili Ferrer: "Monges clarisses en el puig d'Inca (1504-1526)", *II Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 1995, p. 133-144.

47. Arribà a Inca un grup reduït de set monges, que provenien del convent de Santa Isabel d'Hongria de Palma. Estigueren per espai de quatre anys en el puig d'Inca, on entraren a formar part de la comunitat dues novícies; la comunitat comptava amb un total de nou monges. Vegeu: Pere Fiol Tornila: *Sor Clara Andreu...*, p. 11.

48. Les mancances que presentava aquest conjunt, especialment per la incomoditat que oferien les instal·lacions, la falta d'aigua i la dificultat per aconseguir aliment, van anar en detriment de la salut de les monges, atès que van obligar-les a realitzar diversos treballs, que les distreien del culte i la vida contemplativa.

49. Pere Fiol Tornila: "Creació i consolidació...", p. 57

50. Guillem Alexandre Reus: "L'art gòtic a..." (2013), p. 152.

Al llarg del segle XVI es va anar consolidant la comunitat, i augmentà considerablement el nombre de religioses. Al mateix temps s'anaren adquirint terres per ampliar el monestir.⁵¹ Serà en els segles XVII i XVIII quan es dugui a terme la gran reforma i ampliació del monestir, la qual va afectar especialment l'església, que fou enderrocada, i en el mateix emplaçament se n'aixecà una de nova.⁵²

Aquest nou temple és de planta basilical, d'una sola nau, coberta per volta de canó i dividida per arcs feixons en quatre trams. Als laterals es disposen les capelles entre contraforts, les quals són poc profundes. La capçalera és quadrangular de murs convergents. Als peus de la nau es troba el cor, sostingut per una volta de creueria.⁵³ Els plànols de l'església han estat atribuïts a Jaume Blanquer.⁵⁴ Després de la reforma de l'església se seguiran ampliant espais i dependències del monestir fins al segle XIX, quan assoleix la morfologia definitiva que coneixem actualment. L'origen particular de la fundació del monestir en unes cases de possessió cedides a les monges condicionarà i marcarà el seu creixement. No trobam en el monestir un claustre, ja que les dependències s'organitzen entorn de patis. El primer d'aquests és d'accés públic i comunica amb l'església, la porteria, les cases del capellà i els donats i els antics parladors, que és on actualment hi ha ubicat el museu.

A la clausura queden els altres dos patis i l'hort que configuren el monestir. El més gran dels patis organitza la major part de la vida de les monges, en ell es troben l'antic refectori, la cuina, el rebost, els magatzems i la sala capitular en planta baixa, i en la planta alta la capella privada de les monges, les cel·les i la sala de costura. El darrer dels patis es coneix com el pati de sor Clara Andreu, ja que al seu centre se situa el pou del mateix nom. En aquest hi ha un forn de llenya i un molí fariner.⁵⁵

Un dels episodis que també cal destacar sobre la història del monestir és la desamortització, ja que aquesta va afectar solament propietats rurals i no el propi monestir o els seus béns.⁵⁶ Això ha fet que des de la seva arribada les jerònimes l'hagin ocupat ininterrompudament fins als nostres dies, i avui s'ha convertit en l'únic monestir de l'orde de Sant Jeroni a Mallorca.⁵⁷

2.1. Historiografia conventual: la formació d'un patrimoni

A més del bé immoble del propi monestir, al llarg de tots aquests segles d'història s'ha anat configurant una important col·lecció lligada a ell. Es tracta d'un conjunt divers i complex que inclou peces de diferents tipologies i èpoques, compreses de forma majoritària entre els segles XVI i XVIII. El fons inclou obres de pintura i escultura, arts decoratives com ceràmica, teixits, vidre, argenteria i mobiliari, peces etnològiques i els documents de l'arxiu.⁵⁸

51. Pere Fiol Tornila: *Sor Clara Andreu...*, p. 11.

52. Guillem Alexandre Reus Planells: "L'art gòtic a..." (2013), p. 152-153

53. Pere Rayó Bennàssar: *Itineraris urbans per...*, p. 66.

54. Aquesta postura ha estat reforçada tenint en compte que cap al 1620 es trobava treballant en el projecte de la torre campanar de l'església parroquial de Santa Maria la Major, també a Inca. Vegeu: Bartomeu Martínez Oliver i Francisca Vives Amer: "El segle XVIII...", p. 67..

55. Carme Colom Arenas: *Inca, recull gràfic...*, p. 247.

56. El 1837 van ser confiscades les finques de Son Capó i es Campet. Vegeu: Joana Ferragut Bonet: *La desamortització de Mendizábal en Mallorca (1836-46)*, Palma, 1974, p. 161.

57. L'orde de Sant Jeroni ha ocupat a Mallorca diferents emplaçaments: Miramar (1400-1443), Santa Elisabet (1485-2014), Santa Magdalena (1530-1534) i Sant Bartomeu (1534); és aquest darrer l'únic que es conserva avui dia. Vegeu: Jaume Bover Pujol: "Bibliografia de l'orde de Sant Jeroni a Mallorca, Miramar, Palma, Inca", *XIII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 2012, p. 115.

58. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El patrimoni historicoartístic...", p. 121-122.

La col·lecció pictòrica reuneix obres importants dins el que és el panorama de la pintura mallorquina, inclou exemples d'obres gòtiques, renaixentistes i barroques, principalment. Destaquen les obres gòtiques de La Visitació i La besada de la porta daurada de Pere Terrencs, així com dues taules d'àngels adoradors.⁵⁹ Una menció especial també mereixen les obres del taller de Mateu López, qui s'havia format a València i fou l'introduïdor del llenguatge renaixentista a nivell pictòric a Mallorca, va crear un taller propi que va estar molt actiu, fou important per les influències que va exercir en la pintura mallorquina d'època moderna. El monestir conserva la col·lecció més nombrosa d'obres d'aquest taller, amb un total de tretze, de les quals podem destacar El taller de Natzaret, l'Ecce Homo o L'aparició de Crist Ressuscitat per l'originalitat de la seva iconografia.⁶⁰ La col·lecció de pintura conserva altres exemples d'obres barroques, en què sobresurten especialment els retaules de l'església, sobretot el retaule de Santa Clara obra de Jaume Ballester i el retaule major de Joan Dejà, ja que és d'aquests dels quals es coneix l'autoria.⁶¹

De les escultures conservades en el monestir, hem de diferenciar-ne dos tipus, aquelles que estan integrades en els propis retaules i que formen part d'aquests, i les exemptes. En el primer cas hi ha en els retaules un predomini de la pintura per sobre de l'escultura, així i tot destacam una talla de 1688 de la Candelera, d'autor desconegut,⁶² o les escultures de la Immaculada, St. Agustí, St. Bartomeu i St. Jeroni del retaule major.

En el cas de l'escultura exempta destaquen les peces gòtiques, trobam tres Crists dolorosos, dos àngels ceroferaris i una petita escultura de santa Magdalena d'alabastre.⁶³ També peces com un bust-reliquiari de sant Bartomeu del segle XVII o una estatueta de sant Jeroni.

Per altra banda, hem de tenir presents els elements escultòrics que formen part de la pròpia arquitectura, en aquest cas són molt escassos, es redueixen a dos escuts situats a sobre dels portals d'ingrés a l'església. En un es representa sant Jeroni i a l'altre, motius heràldics de la família del Flor, ambdós daten del segle XVIII.⁶⁴ També trobam motius escultòrics en un portal de l'interior de la clausura.

La col·lecció d'arts decoratives està composta per peces ceràmiques, teixits, vidre, mobiliari i argenteria. El fons ceràmic és el més nombrós i està proper al milenar de peces, de les quals cal destacar la producció de ceràmica d'Inca. Alhora conté elements d'altres procedències com València, Andalusia, Itàlia, França, Anglaterra, Portugal o fins i tot algun exemplar oriental.⁶⁵ Pel que fa als teixits es conserven nombrosos exemples d'indumentària litúrgica i per vestir imatges. També destaca un pal·lis d'altar, el disseny del qual és atribuït al taller dels López. Les peces d'argenteria corresponen en la majoria dels casos a instruments per a la litúrgia, malgrat que hi ha pocs exemples, trobam encensers o calzes. Quant a les peces de mobiliari, es tracta d'elements funcionals, i es conserven un gran nombre de caixes mallorquines. També cal esmentar un llit que s'utilitzava per traslladar les monges difuntes.

59. Tina Sabater Rebassa: *La pintura mallorquina...*, p. 361 i 394.

60. De les obres esmentades, una característica destacada n'és la seva iconografia. En el cas del taller de Natzaret, s'hi representa una fusteria, però apareix la figura de Maria treballant en un telar, alhora que es reproduïx amb fidelitat aquesta maquinària dels obradors mallorquins del període. Les altres pintures combinen en una mateixa obra diferents escenes, en el cas de Crist ressuscitat trobam la representació de la mort, la sepultura, la resurrecció i el *noli me tangere* a partir d'una mateixa figura de Crist. Vegeu: BUADES GARCÍA, B. M.: "La pintura dels...", p. 119-130.

61. Pere Rayó Bennàssar: "Redescobrir Inca: els...", p. 16-17.

62. Pere Rayó Bennàssar: *Itineraris urbans per...*, p. 66-67.

63. Guillem Alexandre Reus Planells: "L'art gòtic a..." (2014), p. 31-40.

64. Vegeu fitxes INC-B022 i INC-B023 del Catàleg de patrimoni del terme municipal d'Inca.

65. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "Introducció al catàleg...", p. 19-23.

El conjunt de peces etnològiques que es conserva en el monestir és molt nombrós, es tracta d'elements d'un caràcter utilitari fets servir en el dia a dia de la comunitat fins ben entrat el segle XX. Per això les peces van lligades a les diferents tasques que s'han desenvolupat en el monestir, com puguin ser el tractament de teixits, l'elaboració de congrets o la producció de peces d'artesanía.⁶⁶

Un altre dels elements a destacar del conjunt del monestir és el seu orgue, disposat en el cor de l'església. És obra dels germans Sebastià i Damià Caymari, i està datat del 1694.⁶⁷

En darrer lloc, s'ha de fer menció a l'arxiu, el qual disposa d'un fons documental del propi monestir que inclou obres diverses com llibres d'oracions, llibres de cant, o més de 350 cartes de professió,⁶⁸ entre d'altres. Cal assenyalar, com un exemple singular de l'arxiu, uns llibres elaborats en el propi monestir en braille.⁶⁹

En relació amb la formació d'aquest patrimoni caldrà tenir present l'església primitiva de Sant Bartomeu, a la qual arriben i s'instal·len definitivament les monges. Haurem de suposar que aquest era un espai moblat i acomodat per a la funció litúrgica, malgrat tot no ha estat possible conèixer quines de les peces de la col·lecció actual provenen d'aquest nucli primitiu que és cedit a les monges.

Està clar que un conjunt tan divers com aquest és producte de l'acumulació o la tasca de molts de segles, és a dir, que la col·lecció ha anat creixent a poc a poc. L'origen o l'arribada de les peces a Sant Bartomeu prové en gran part de donacions de particulars. Són moltes les entregues o llegats que s'hi han fet, alguns de ben documentats, però per a la majoria no se'n coneix amb exactitud la procedència. Algunes d'aquestes donacions eren realitzades per les mateixes monges⁷⁰ o els seus familiars.⁷¹ Algunes obres eren encarregades per la pròpia comunitat, per tal d'estar expressament disposades al monestir, com és el cas del retaule major.⁷²

Per altra banda, també hem de tenir present que les jerònimes que s'instal·laren a Sant Bartomeu havien sortit del convent de Santa Elisabet d'Hongria de Palma, conegut com Sant Jeroni, i havien fet escala durant quatre anys a Santa Magdalena, també a Inca. Per aquest motiu algunes de les peces conservades en el monestir es creu que provenen d'aquests emplaçaments, com és el cas de les taules de Pere Terrencs, que allò més probable és que provinguin del convent palmès.⁷³ I una estatueta dedicada a santa Magdalena es creu que provendria de la curta estada feta al puig d'Inca.⁷⁴ La bibliografia ha destacat aquestes, però cal pensar que el més segur és que quan s'instal·laren a

66. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El patrimoni historicoartístic...", p. 124-25.

67. Antoni Mulet Barceló i Arnau Reynés Florit: "Els orgues d'Inca..." p. 48-50.

68. Carme Colom Arenas i Santiago Cortès Forteza: "Les cartes de...", p. 91-100.

69. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El patrimoni historicoartístic...", p. 125

70. Per exemple, un quadre anònim del 1599 en què es representa sant Abdon i sant Senén fou donat al monestir per dues monges de la pròpia comunitat, ja que aquestes no disposaven en el monestir de cap imatge dels patrons d'Inca. Així ho exposa Santiago Cortès Forteza a la seva entrevista.

71. Es coneix que el germà de sor Clara Andreu va fer entrega al monestir d'una imatge d'un Crist crucificat. Vegeu: Pere Fiol Tornila: *Sor Clara Andreu...*, p. 50.

72. Va ser la priora Joana Maria Torrens qui va encomanar per a la comunitat la realització del nou retaule major a Joan Deià. Vegeu: Bartomeu Martínez Oliver i Francisca Vives Amer: "El segle XVIII...", p. 69.

73. Segons Tina Sabater les obres de Pere Terrencs haurien estat encarregades pel convent de Palma, després haurien estat donades a les jerònimes d'Inca amb motiu del seu nou establiment. Vegeu: Tina Sabater Rebassa: *La pintura mallorquina...*, p. 361.

74. Guillem Alexandre Reus atribueix l'arribada d'una escultura de santa Magdalena al monestir de Sant Bartomeu amb la instal·lació en aquest emplaçament de les monges jerònimes el 1534, les quals l'haurien portada de l'església de Santa Magdalena del puig de la qual venien. Vegeu: Guillem Alexandre Reus Planells: "L'art gòtic a..." (2014), p. 38-39.

Sant Bartomeu arribaren amb un conjunt d'obres més gran. A més, cal tenir present que les relacions entre les monges del monestir de Sant Jeroni i Sant Bartomeu ha estat constants fins a l'abandonament definitiu de Sant Jeroni per part de la comunitat.⁷⁵

Per a la custòdia i el manteniment d'aquest patrimoni, hem de remarcar que no s'han produït destruccions o pèrdues considerables al conjunt del monestir. Un fet clau en aquest sentit és la clausura, ja que aquesta no permet que béns del monestir en surtin fora. Esdeveniments com la reducció del nombre de monges, l'electrificació del monestir o l'abandonament de tasques concretes deixaren sense una funció moltes peces i elements del seu fons, que podrien haver suposat la seva desaparició. Però gràcies a l'afany conservador de les monges i a la seva capacitat per tenir cura de tot allò que forma part del monestir, així com l'interès per reubicar i emmagatzemar aquelles peces o elements que s'havien quedat sense ús, s'ha facilitat la seva conservació.

Un altre punt a destacar, ja anomenat anteriorment, és la desamortització. El 1837 van ser confiscades les rendes del monestir, i es pretenia desamortitzar-lo; però, aquesta situació no va afectar la comunitat, la qual va continuar ocupant-lo, ja que el procés desamortitzador va repercutir en dues propietats rurals annexes al monestir, que sí van ser segregades i venudes.⁷⁶ Tot plegat és el que ha permès que aquesta col·lecció no hagi estat fragmentada i hagi arribat fins als nostres dies.

2.2. Usos i gestió actual

Com a prova de l'interès i el valor del conjunt del monestir, aquest va ser inclòs en un esborrany del Catàleg municipal de patrimoni el 1998, que no s'aprovà definitivament fins al 2012.⁷⁷ El 2007 rebé el caràcter de bé d'interès cultural (BIC), la màxima protecció.⁷⁸ La declaració no afectava solament el monestir com un conjunt arquitectònic, sinó que es feia extensiva a les seves col·leccions, a pesar de no disposar d'un catàleg dels seus béns. Malgrat tot, elements en concret també van rebre una mesura de protecció, com l'orgue de l'església, que fou declarat BIC.⁷⁹ O bé el lledoner de sor Clara Andreu, que es troba a la clastra d'entrada i que va rebre la protecció d'arbre singular.⁸⁰ Els fets, doncs, posen de manifest la importància del conjunt monàstic, caldrà per tant posar esment a conèixer com es gestiona aquest conjunt declarat BIC.

El monestir és un espai concebut per a la vida conventual, aquesta és la seva funció principal. Però el cas de Sant Bartomeu s'ha caracteritzat per combinar i compartir la vida religiosa de la comunitat de monges amb altres usos. Avui dia és també un espai d'habitatge per a persones que no formen part de la comunitat religiosa i alhora disposa d'un petit museu.

El religiós ha estat i continua sent l'ús principal del monestir, que es troba lligat a la comunitat. En aquest sentit els espais de la clausura que ocupen les dependències que envolten dos dels tres patis i

75. Les relacions entre ambdós monestirs s'han mantingut al llarg de la seva història i ha afectat, entre d'altres assumptes, l'activitat artística, especialment per la influència que exercia el monestir de Sant Jeroni sobre Sant Bartomeu. Els lligams són més forts als inicis. Vegeu: Josep Estelrich Costa: "Artistes que treballen pel monestir de Santa Elisabet de la Ciutat de Mallorca: segles XVI-XVII", *BSAL*, XLI, p. 223-240.

76. Joana Ferragut Bonet: *La desamortitzación de...*, p.161.

77. Fitxa INC-C009 del Catàleg de patrimoni del terme municipal d'Inca.

78. BOE, n. 117, 17/05/2006, p. 18976-18978.

79. BOIB, n. 75, 27/05/2003, p. 47-48.

80. Fitxa INC-C009 del Catàleg de patrimoni del terme municipal d'Inca

l'hort estan dedicats a la vida i les tasques de les monges. Així i tot, dins la clausura hi ha dependències que es troben avui dia sense ús. Això és perquè hi ha un nombre reduït de monges, que es dediquen solament a la vida contemplativa i utilitzen sempre unes poques estances. La resta d'usos que es donen en el monestir, i dels quals no participen les monges, es desenvolupen i concentren en els espais que envolten el primer pati, a la zona d'accés públic.

Dins aquesta funció religiosa es duen a terme diferents activitats, com pugui ser la celebració de missa diària, la realització de convivències o altres actes de recolliment. Les dites activitats es duen a terme principalment a l'església i entorn del primer pati, que són els espais públics, a pesar d'això en ocasions s'habilita una sala o fins i tot es dona accés a una part de l'hort.⁸¹

El monestir no ha estat solament l'espai d'habitatge per a les monges, sinó que des de la seva arribada aquestes han conviscut amb capellans i donats. Per això a l'ala dreta del primer pati, i situats a la zona pública, es disposaren tres espais que s'utilitzaren com habitatges. Dues d'aquests eren per als donats i un per al capellà o capellans, el qual connecta directament amb l'església a través de la primera capella del lateral dret. Avui dia les antigues cases dels donats segueixen estant habitades.

El cultural o patrimonial és el darrer dels usos que trobam actualment en el monestir i el darrer que s'hi ha incorporat. És l'ús que major interès desperta per al present treball. A pesar de les tasques realitzades anteriorment en aquest àmbit, avui dia les activitats es redueixen al seu museu,⁸² el qual ha estat disposat al voltant del primer pati i ocupa part de les ales sud i oest.

Aquest darrer apartat de gestió cultural o patrimonial se centra en la conservació i difusió del monestir, i el fons historicoartístic que guarda. La referida funció no es va desenvolupar fins a la dècada dels vuitanta, i solament és destacada en alguns casos o episodis puntuals. En aquest sentit cal remarcar a la figura del canonge Pere-Joan Llabrés, qui va ser el primer a interessar-se a fomentar el coneixement i la valoració de tot aquest patrimoni i l'iniciador d'aquest línia de treball.⁸³ Llabrés pretenia donar a conèixer el monestir i les seves col·leccions, posant de manifest el seu valor. Per aquest motiu es va dedicar, per iniciativa pròpia, a aconseguir treure obres de la clausura, majoritàriament pintura, i fer-les accessibles al públic. Els seus treballs van consistir a aconseguir el finançament per a les restauracions d'aquestes peces.⁸⁴ Un cop restaurades i per tal de fer-ne difusió, formaren part de diverses d'exposicions temporals, majoritàriament realitzades a Inca.⁸⁵

Llavors es va plantejar la creació d'una mostra permanent de les dites col·leccions en el propi monestir. Aquest museu es va preveure que comptaria amb tres seccions diferents: pintura, arts decoratives (destacant especialment la ceràmica) i etnologia. El 1996 s'inaugurava la secció de pintura,⁸⁶ la qual s'havia disposat a l'antic refectori. El museu es va iniciar per la col·lecció de pintura, ja que aquesta era al moment l'única que havia estat estudiada mínimament i de la qual es podia

81. Una d'aquestes activitats que s'hi duen a terme la desenvolupa l'Escola Gregoriana de Mallorca, la qual té en el propi monestir la seva seu, on assaja periòdicament. Així ho explica Bernat Forteza Fuster a l'entrevista.

82. La bibliografia es refereix a aquest espai museïtzat com a museu, encara que aquest no reuneix les característiques bàsiques i mínimes amb les quals ha de comptar un organisme o institució com aquesta, tal com recull la Llei autonòmica 4/2003, de 26 de març, de museus de les Illes Balears.

83. La totalitat dels entrevistats concorda unànimement a destacar la seva figura.

84. Avui la col·lecció de pintura presenta un bon estat de conservació, en gran part a causa que la majoria de les peces foren restaurades en el taller de restauració de la Generalitat de Catalunya o bé pel taller de restauració del bisbat de Mallorca.

85. Cal destacar especialment les exposicions sobre l'art religiós d'Inca: "Santa Maria a Inca, l'art marià inquer" (1992), "Jesucrist a l'art inquer" (1996) i "Els sants a l'art d'Inca" (2001). Totes elles foren coordinades pel propi Pere Llabrés.

86. Bartomeu Martínez Oliver i Francesca Vives Amer: "El segle XVIII...", p. 59-60.

oferir un discurs ordenat i coherent. Així i tot, i sense disposar d'un pla director,⁸⁷ va preveure un creixement progressiu dels espais expositius per tal de poder incorporar la resta de seccions, a mesura que s'anassin estudiant les peces que restaven dins la clausura.⁸⁸ Malauradament Pere Llabrés va morir sense veure conclòs el museu, i aquest restava sense el seu principal impulsor.

El 2002 mossèn Santiago Cortès fou nomenat capellà titular del monestir, llavors des d'aquest càrrec va poder conèixer més a fons el patrimoni que aquest albergava i va preocupar-se per iniciar de nou tasques de gestió, seguint els treballs del pare Llabrés. Cortès va intentar professionalitzar aquesta tasca, per tal motiu es va crear un grup format per membres instruïts en el camp de les disciplines històriques.⁸⁹

Aquest grup va assumir diferents tasques sobre la gestió del patrimoni del monestir, centrant-se especialment en la realització d'inventaris i l'estudi concret d'algunes obres. S'iniciaren en la catalogació de la col·lecció ceràmica i de l'arxiu, malgrat tot aquests treballs quedaren interromputs i solament es publicaren aproximacions als seus fons.⁹⁰ A pesar de tractar-se de treballs inicials, la seva tasca va permetre l'ampliació del museu, tot incorporant en aquest un petit recull de peces de ceràmica de taula.⁹¹

Es va fomentar des del grup l'aparició de diferents publicacions relatives al monestir, algunes d'elles força interessants, com la dedicada al programa iconogràfic del pou de sor Clara Andreu,⁹² que és un cas únic a Mallorca i que, per formar part de la clausura, no havia estat estudiat prèviament. Per altra banda –i força rellevant per al present treball–, aquest grup és el primer a veure les possibles amenaces del monestir i reclamar-hi un pla de gestió.⁹³

Després de la fuga d'aquest grup es va produir una aturada en relació amb les tasques de gestió. Avui dia els treballs duits a terme en aquest sentit són pocs. El museu és l'únic que es manté, i va ser traslladat del seu emplaçament original a l'ala oest del primer pati, amb la qual cosa es reduí l'espai expositiu alhora que es dificultà, per l'actual disposició de les obres, un discurs coherent.⁹⁴

Cal destacar que actualment qui realitza aquests treballs des del 2013 són membres de la Comissió d'Art i Patrimoni Religiosos de la Unitat Pastoral d'Inca,⁹⁵ formats en el camp de les humanitats. La

87. Es va elaborar per part de Carme Colom Arenas, Àlvar Servera Verger i Anna Torres Romagosa una primera aproximació a la situació museològica del monestir, per tal de crear-hi un pla museològic. A pesar de la redacció del projecte, aquest no s'ha aplicat, i roman encara com un document inèdit. Vull agrair a Santiago Cortès que em fes arribar una còpia d'aquest per a la seva consulta.

88. Així ho exposa Santiago Cortès Forteza a la seva entrevista.

89. Aquest grup estava format pels següents membres: Miquel Àngel Capellà, Carme Colom i Francisca Tugores (historiadors de l'art), Maria Magdalena Riera (arqueòloga) i Santiago Cortès (historiador).

90. Es tracta de les ja anomenades obres de:

Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "Introducció al catàleg...", p. 17-24.

Santiago Cortès Forteza: *Aproximació al catàleg...*, p. 57-68.

91. Santiago Cortès Forteza: "L'exposició permanent de...", p. 104-105.

92. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El pou de...", p. 75-80.

93. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El patrimoni historicoartístic...", p. 121-128.

94. S'havia concebut per a l'antic refectori, i es va dur a l'espai dels antics parladors i a una sala annexa; a causa del reduït espai que hi havia disponible es van haver d'habilitar dues sales més. Aquesta és una decisió que es va prendre per indicació i voluntat de la comunitat de religioses, sense seguir aquestes cap tipus de discurs o criteri museològic.

L'antic refectori quedava molt proper als espais de la clausura, el trasllat es va donar principalment perquè la comunitat religiosa reclamava major intimitat i recolliment, i s'allunya així el museu dels espais interiors del monestir. Així ho explica la superiora del monestir Maria Teresa Escartín Acín.

95. Actualment s'hi dediquen Guillem Coll, Bernat Fuster i Pere Rayó, realitzen aquest treball de forma voluntària i no han rebut per a aquesta tasca tipus de nomenament o càrrec.

seva tasca va encaminada més al caràcter difusor del monestir, ha permès la visita periòdica al museu i a l'església, per a la qual elaboraren una guia de visita.⁹⁶ També han modernitzat el butlletí que edita la comunitat tot incorporant-hi articles de caràcter artístic i patrimonial.⁹⁷

La realització i el correcte desenvolupament de tots aquests treballs sobre la gestió patrimonial del monestir depenen de la comunitat de religioses, ja que el seu interès i col·laboració és sempre necessari. Malgrat que no participin d'aquestes activitats, com a depositàries del conjunt historicoartístic, el seu vistiplau és sempre imprescindible. Així i tot, cal destacar el fet significatiu que les iniciatives en aquest camp vénen sempre d'agents externs a la comunitat de religioses. Cal ressaltar també la dificultat per treballar o intervenir sobre el patrimoni que es troba en la clausura. Per altra banda, s'ha de tenir present la falta de recursos econòmics o la manca d'inversions en la gestió d'aquest patrimoni, la qual cosa suposa que les tasques realitzades siguin mínimes i s'ocupin bàsicament del seu manteniment.

2.3. Diagnòstic de capacitats

A partir d'allò exposat anteriorment podem conèixer quines són les fortaleces i les debilitats del monestir, això permetrà presentar unes bases sobre les quals s'haurien d'enfocar les futures intervencions i actuacions, perquè aquestes atenguin a les necessitats reals del monestir podent preveure també quines poden ser les seves oportunitats, per tal de fomentar-les, i quines poden ser les seves amenaces, per tal de corregir-les o evitar-les.

a) Fortaleces

Pel que fa a les fortaleces, s'ha de destacar que aquest no deixa de ser un espai atractiu pel fet de ser l'únic monestir no desamortitzat d'Inca que es pot visitar i que alhora també disposa d'un espai museïtzat que no tenen la majoria de monestirs de Mallorca. Per altra banda, un aspecte rellevant del conjunt monàstic és el caràcter popular de la seva arquitectura, amb el qual no compten la resta de monestirs, que li aporta un caràcter identitari únic. Un altre punt que fa atractiu el monestir, de cara al visitant, és que l'entrada per accedir-hi és gratuïta.

En relació amb la gestió del monestir i el seu patrimoni, cal ressaltar que hi existeix un grup de voluntaris. Més enllà que el grup sigui reduït, el monestir disposa de membres que hi participen activament per tal de donar-lo a conèixer i fomentar-hi visites.

b) Debilitats

Per altra banda, es troben les debilitats que presenta avui dia el monestir, les quals malauradament són més nombroses i destacades, en la majoria de casos responen a intervencions o tasques que s'haurien d'haver realitzat, però que no s'han duit a terme.

En primer lloc, no existeix un inventari o catàleg dels béns del monestir; malgrat que es realitzaren tasques d'inventaris i catàlegs, aquests no s'ocuparen de la totalitat del fons i se centraren en àmbits concrets. Al mateix temps han deixat de ser instruments útils, ja que amb el pas del temps no s'han actualitzat i els treballs més recents en aquest sentit no s'han conclòs.⁹⁸

96. Pere Rayó Bennàssar: *Església del monestir...*

97. Fins a la seva arribada el butlletí es dedicava quasi exclusivament a la figura de la monja sor Clara Andreu que li dona nom.

98. S'iniciaren processos de catalogació dels fons ceràmics conservats en el monestir i del seu arxiu, però aquests quedaren interromputs. Malgrat que es publicaren aproximacions als seus fons, aquestes obres no serveixen per conèixer realment cada una de les peces que en forma part, alhora que no són útils per dur a terme la funció principal que han de tenir els catàlegs.

El monestir es troba avui estretament lligat a la funció religiosa, a pesar que compta amb un grup reduït de monges i d'una edat avançada. Tot fa pensar –si segueix la tendència actual– que desapareixerà en ell la vida religiosa i que cal preveure per a aquestes noves funcions. Manca, per tant, la realització d'un pla de gestió en el qual es puguin contemplar nous usos per a l'espai, sempre que aquests permetin una certa flexibilitat i no desvirtuïn el monestir, mantenint-lo lligat a les seves col·leccions.

Un altre punt dolent que té el monestir és la seva localització. Encara que es troba integrat a dins la trama urbana d'Inca, ocupa un emplaçament extrem d'aquesta. Al mateix temps la barriada on se situa està configurada majoritàriament per habitatges, per tal motiu és una zona de la ciutat poc transitada, sense zones per a vianants ni estacions de bus o tren properes. Per aquesta raó no hi ha hagut interès per part de les institucions o associacions per fomentar el desenvolupament o la visita del dit espai i per extensió del monestir. A tot plegat se li ha de sumar que la senyalització del monestir és gairebé inexistent en gran part de la ciutat, són molt pocs els indicadors que hi fan referència, ni tan sols en el seu entorn més immediat. Com a conseqüència, l'afluència per part del públic és molt baixa. A més, els visitants reuneixen sovint un mateix perfil, es tracta de locals que superen la quarantena d'anys.⁹⁹

El museu s'ha convertit en un espai significatiu del monestir, on s'exposen algunes de les obres més destacades. Malgrat tot aquest és un espai creat per iniciativa personal de Pere Llabrés, que després va ser traslladat a un altre emplaçament dins el propi monestir modificant-ne la seva concepció original. La comunitat de religioses ha anat incorporant algunes obres a aquesta mostra permanent, sense cap tipus de criteri ni rigor museològic. Així, es posa de manifest la necessitat d'elaborar un pla director per al museu, o bé, com a mínim, una proposta museològica. Del museu també s'han de corregir alguns aspectes sobre el control de les peces com pugui ser la regulació de la humitat, la il·luminació o prendre mesures de protecció més adequades. També fa falta major informació en el propi museu, ja que algunes de les obres exposades no disposen d'una cartella explicativa, com és el cas de la col·lecció ceràmica. Referit al museu un altre aspecte molt dolent és el seu horari d'obertura, ja que solament està obert al públic un dia al mes.¹⁰⁰

Una darrera feblesa que presenta és la seva manca de pressupost i ajuda institucional. Sí que s'han rebut ajudes o col·laboracions puntuals per a la realització d'algunes activitats, però no per al dia a dia. Per aquest motiu la gestió del monestir recau únicament en la comunitat de religioses. Atès que es tracta d'una comunitat contemplativa de pocs membres i d'edat avançada, les activitats que duen a terme en aquest sentit són únicament de manteniment, ja que no poden assumir grans actuacions, motiu pel qual ens trobam al davant d'un estat d'estacament respecte a la realització d'activitats lligades a la gestió del monestir.

c) Amenaces

De cara al futur es presenten una sèrie de perills i oportunitats per al monestir. En relació amb els possibles perills, cal destacar la desaparició de la comunitat religiosa; aquest és un escenari probable, en el qual es troben la major part dels monestirs. La fuga de les monges deixaria el monestir desproveït de la seva funció principal i sense les religioses que fins al moment s'han encarregat de

99. Aquest estudi de públic del museu va ser realitzat i facilitat per Pere Rayó Bennàssar.

100. L'horari actual d'obertura al públic és de 10 a 12 hores el darrer dijous de cada mes. Així i tot hi ha la possibilitat de concertar entrevistes en un altre dia i horari, sempre que es faci amb antelació i alguns dels responsables del museu accedeixin a organitzar la visita.

la seva gestió i manteniment. Al mateix temps, aquesta fugida de les jerònimes podria suposar una retirada o fuga de béns mobles que es troben en el monestir, com ha ocorregut recentment en el monestir de Sant Jeroni de Palma. Un altre perill és la situació econòmica actual, especialment la que viuen les monges, ja que en casos eventuais no es podrien fer càrrec d'intervencions o restauracions, especialment de l'immoble.

d) Oportunitats

El que cal destacar són les oportunitats en les qual caldria que se sustentàs el monestir. D'entrada és l'únic espai conventual museïtzat a Inca, i un dels pocs que es troben a Mallorca. Així i tot, avui dia la mostra recull solament el patrimoni moble, però una concepció museogràfica que inclogui el patrimoni total, tangible i intangible, de la vida en el monestir i una visió antropològica de la comunitat de religioses el faria encara més interessant. En aquest sentit el monestir, i especialment el seu museu, es convertirien en espais clau, tant en l'àmbit local com insular, pel que fa al desenvolupament educatiu i la promoció turística.

Així, amb l'escenari en què ens trobam, es poden oferir un seguit de recomanacions. En primer lloc, és necessari i imprescindible la col·laboració entre les institucions públiques i el monestir. Seria oportú en aquest sentit crear una figura jurídica que s'encarregàs de la gestió del monestir.¹⁰¹ Aquest organisme li donaria estabilitat i suport institucional, i alhora amb el suport de les institucions col·laboradores seria més fàcil aconseguir ajudes o finançament.¹⁰²

Una de les tasques que s'hauria de reprendre per tal de poder ser conclosa és la realització d'un catàleg. S'haurien de finalitzar els ja iniciats (que s'ocupen de l'arxiu i el fons ceràmic) alhora que caldria fer-lo extensiu a la resta de peces del monestir. Aquesta és una passa fonamental per al coneixement i la futura gestió del bé.

Un altre aspecte en el qual s'ha de treballar és a donar major difusió del monestir. La que es dona actualment és gairebé nul·la i té una baixa incidència en els mitjans. S'haurien de situar dins la ciutat indicadors del monestir, com a mínim al seu entorn més pròxim. Estaria bé combinar-ho fent ús de noves plataformes digitals com les xarxes socials o una pàgina web. Cal aconseguir un major nombre de públic que el visiti. En aquest sentit, també s'hauria de lluitar per diversificar el públic i poder fer-lo accessible a totes les edats i perfils. En aquest cas les xarxes socials s'acosten més als joves que és el perfil de visitants més escàs.

En darrer lloc, caldria retornar el museu al seu emplaçament original, per al qual havia estat previst, i preveure de nou el creixement ordenat i progressiu de les seccions que havia d'incloure (pintura, arts decoratives i etnologia).¹⁰³ Alhora caldria elaborar un pla director, per tal de dur a terme una museïtzació més adequada que, d'una banda, permeti la creació d'un discurs expositiu més ordenat i coherent que l'actual, i de l'altra, una major protecció i control de les peces.

Per concloure l'apartat s'ha de destacar que és possible actuar per corregir tots aquests perills i febleses que presenta actualment el monestir. Per altra banda, tenen major interès i rellevància les fortaleces i oportunitats que es presenten per al monestir, que accentuen totes les possibilitats i el bon futur que pot tenir aquesta institució.

101. Hi haurien de formar part obligatòriament la comunitat de religioses i el Consell Insular de Mallorca, per ser la institució que té delegades les competències en matèria de cultura i patrimoni. Així i tot també es podria plantejar la participació de l'Ajuntament d'Inca i el Govern balear.

102. Miquel Àngel Capellà Galmés *et alii*: "El patrimoni historicoartístic...", p. 126.

103. L'emplaçament en el qual es troba actualment impedeix una ampliació dels espais expositius.

2.4. Un cas inesperat

El passat 19 de maig, i durant la realització d'aquest treball, es va produir per part de la comunitat de religioses un intent de trasllat de gran part del fons pictòric del monestir de Sant Jeroni de Palma cap al monestir de Sant Bartomeu a Inca.¹⁰⁴ Encara que aquest traspàs d'obres finalment no es va dur a terme, es posava de manifest la complicada situació actual per a la custòdia del patrimoni de Sant Jeroni, alhora que es presenta un nou escenari no contemplat inicialment en la realització d'aquest treball, per tot el que suposa l'arribada a Sant Bartomeu d'un contingent d'obres tan nombros.

Aquesta situació ens remunta a l'estiu de 2014, quan les monges de Sant Jeroni es traslladaren al monestir de Sant Bartomeu amb caràcter definitiu. El trasllat es degué que s'havia reduït a quatre el nombre de religioses, les quals no podien afrontar per elles soles el manteniment de tot el conjunt. Al mateix temps, d'uns anys ençà, el monestir s'havia degradat bastant, i presentava un estat de conservació dolent.¹⁰⁵

Les jerònimes van dur amb elles un seguit d'objectes de Sant Jeroni cap a Sant Bartomeu. No es coneix amb exactitud de quines obres es tracta, però hem de destacar el trasllat de l'arxiu.¹⁰⁶ A pesar que en aquell moment el Consell de Mallorca va realitzar un seguit d'inspeccions, les obres sostretes de Sant Jeroni no hi van ser retornades.

Aquesta situació obliga a plantejar escenaris no previstos inicialment. Especialment entorn de reflexionar sobre si és adequat el trasllat de les obres, i en el cas que finalment es produeixi, saber si està preparat el monestir de Sant Bartomeu per rebre i custodiar correctament tot aquest conjunt.

En primer lloc, caldria explicar que les relacions entre els dos monestirs han estat sempre importants, prova d'això és que el monestir de Sant Bartomeu ja ha rebut en altres ocasions obres de Sant Jeroni. De fet, la seva pròpia fundació ja va lligada a l'entrega d'obres del monestir palmesà. Un aspecte que s'ha de remarcar, en el cas de produir-se el trasllat i ajuntar-se ambdues col·leccions, és la falta d'inventaris. En aquest sentit no es disposa d'inventaris o catàlegs complets ni actualitzats a cap dels dos espais monàstics, cosa que podria donar resultats perillosos si s'ajunten definitivament les dues col·leccions. Seria especialment confós per a investigadors, atès que a aquests no els seria possible conèixer quines peces provenen de cada emplaçament.¹⁰⁷

Per altra banda, estaria bé valorar quins són els espais lliures dels quals disposa Sant Bartomeu per albergar aquestes obres. El trasllat no ha de suposar un acumulament de les peces i convertir el monestir en un magatzem.

Sí és cert que no es podria incorporar a les obres en el museu ja existent, a causa que les sales museïtzades són poques, de reduïdes dimensions i no disposen de cap espai lliure, i això hauria de suposar també un nou plantejament museogràfic que algú hauria d'assumir.

104. *Diario de Mallorca*, 20/5/2015, p. 51-52.

105. *Ultima Hora*, 27/5/2015, p. 58-59

106. *Ultima Hora*, 6/8/2014.

107. El darrer inventari de Sant Jeroni és del 2004, elaborat en el marc del Catálogo de los Bienes Muebles de la Iglesia, promogut pel Ministeri de Cultura. Per altra banda, i com ja s'ha exposat al llarg del treball, en el cas de Sant Bartomeu es compra amb aproximacions també del 2004 als inventaris de les peces ceràmiques i de l'arxiu documental, que no han estat finalitzats.

Tot plegat posa de manifest la difícil situació en què es troba el monestir de Sant Jeroni. Alhora es deixen entreveure les febleses de la legislació i de les figures de protecció entorn del monestir, ja que a pesar d'haver estat declarat bé d'interès cultural això no ha impedit que es trobi en un estat de conservació dolent, ni la fuga de part de les seves col·leccions, que han perdut la visió i el caràcter de conjunt.

3. Conclusions

- Actualitat del model de gestió avaluat.
El cas recollit en el present treball sobre la gestió del monestir de Sant Bartomeu, declarat bé d'interès cultural, presenta una situació real i actual. S'ha intentat posar en valor el monestir i el seu patrimoni, per tal que es prengui consciència d'aquest i s'actui correctament en relació amb la seva protecció i gestió.
- Manca d'ajuda institucional.
A pesar que el monestir ha rebut de forma puntual ajudes públiques, és una institució que ha sufragat la major part de les despeses lligades a la seva conservació i gestió. La situació actual obliga a una major implicació i a la col·laboració per part de les diferents administracions, no tan sols a nivell econòmic per tal de permetre la continuació d'aquestes tasques patrimonials, sinó també a nivell col·laboratiu implicant-se directament.
- Inexistència d'un pla de gestió.
Per altra banda, és important ressaltar les fortaleces de la institució, així com també cal detectar i actuar ràpidament sobre les mancances. En aquest cas concret molts dels aspectes que caldria corregir o que encara manquen en la gestió del monestir no són el resultat d'una mala gestió, sinó que més aviat responen a la falta d'aquesta. Tot plegat es deu a la mancança d'un pla de gestió, que marqui uns criteris i unes pautes a seguir per al monestir i els seus fons.
- Opacitat de l'estat de conservació d'una clausura.
Cal deixar constància dels problemes que suposa treballar en l'estudi del monestir, especialment respecte dels espais de la clausura i de les col·leccions que en ells es troben. Davant aquesta situació es fa difícil conèixer quin és el fons d'obra allà conservada i en quin estat de conservació es troba.
- Previsió per un manteniment conjunt i íntegre del patrimoni del monestir.
S'ha d'entendre en tot moment que, a pesar de l'estabilitat de què gaudeix avui el monestir d'Inca, aquest pot ser escenari de situacions delicades en relació amb el seu patrimoni, més encara si tenim en compte els fets ocorreguts en el convent del mateix orde de Palma. Per aquest motiu cal preveure un pla d'actuació en cas que les religioses abandonin el monestir que en permeti la seva conservació íntegra i de les col·leccions que s'hi troben. I ja que s'ha iniciat una museïtzació, tal volta aquesta es podria fer extensiva a tot el conjunt monàstic.
- Idea d'un model de gestió flexible.
Atès que es tracta d'un tema actual, i amb els problemes que això suposa per al seu estudi, serà difícil poder concloure de forma rotunda molts dels seus aspectes. Per tant, a l'hora d'enfron-

tar-nos a aquesta qüestió caldrà preveure l'aparició de noves situacions en el monestir. Per aquest motiu el model de gestió que es proposi, a més ha d'estar perfectament planificat, ha de ser flexible, perquè ha de poder contemplar totes les possibilitats d'adaptació que puguin aparèixer o desenvolupar-se en el monestir.

4. Agraïments

Vull dedicar unes breus línies finals d'agraïment. En primer lloc, a Mercè Gambús, qui va dirigir-me el treball del qual ha sorgit aquesta comunicació, pels consells que em donà i les correccions que em va fer. I als entrevistats, per la bona acollida amb la qual em van rebre i per l'aportació generosa dels seus testimonis.

Referències

Fonts orals

Santiago CORTÈS FORTEZA, entrevistat dia 2 de maig de 2015.
 María Teresa ESCARTÍN ACÍN, entrevistada dia 6 de juny de 2015.
 Bernat FORTEZA FUSTER, entrevistat dia 30 d'abril de 2015.
 Pere RAYÓ BENNÀSSAR, entrevistat dia 28 de maig de 2015.

Bibliografia

- [1] Autors diversos. *Butlletí informatiu Sor Clara Andreu*, monestir contemplatiu de Sant Bartomeu, Inca, 1979.
- [2] BARBERI, J.: *Vida de la Venerable Madre Sor Clara Andreu natural de Palma capital del Reyno de Mallorca, religiosa Geronima en el Monasterio de San Bartolomé de la Villa de Inca*, con un apendice historico de dicha villa, Palma, 1807.
- [3] BERARD, J.: *Viaje a las villas de Mallorca, 1789*, Palma, 1983.
- [4] BINIMELIS GARCÍA, J. B.: *Historia general del reino de Mallorca 1595*, Palma, 1927.
- [5] BOVER PUJOL, J. i ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Sant Bartomeu d'Inca, Monestir de monges jerònimes: notes històriques*, Inca, 1980.
- [6] BUADES GARCÍA, B. M.: "La pintura dels López (Llopis) en el monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *X Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 119-130.
- [7] CANTARELLAS CAMPS, C. i MURRAY, D. G.: *Ses nostres cases, arquitectura tradicional de les Balears*, Palma, 1986.
- [8] CAPELLÀ GALMÉS, M. A. et alii: "Introducció al catàleg dels materials ceràmics conservats al monestir de Sant Bartomeu", *VI Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 17-24.
- [9] CAPELLÀ GALMÉS, M. A. et alii: "El procés d'electrificació en el monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu (Inca, Mallorca)", *Un segle de llum a Inca*, Inca, 2006.

- [10] CAPELLÀ GALMÉS, M. A. *et alii*: "El pou de sor Clara Andreu del monestir de Sant Bartomeu (Inca, Mallorca), tècnica decorativa i iconogràfica", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 175-180.
- [11] CAPELLÀ GALMÉS, M. A. *et alii*: "El patrimoni historicoartístic del monestir de Sant Bartomeu d'Inca: la necessitat d'un pla de gestió", *IX Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, IX, p. 121-128.
- [12] COLOM ARENAS, C.: *Inca: recull gràfic 1870-1975*, Inca, 2010.
- [13] COLOM ARENAS, C. i CORTÈS FORTEZA, S.: "Les cartes de professió del monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *IX Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 91-100.
- [14] CORTÈS FORTEZA, S. i PARETS SERRA, J.: "Aproximació al fet musical d'Inca", *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 239-255.
- [15] CORTÈS FORTEZA, S.: "Aproximació al catàleg de l'arxiu del monestir de St. Bartomeu d'Inca", *Jornades d'Estudis Històrics Locals*, XXII, p. 57-68.
- [16] CORTÈS FORTEZA, S.: "L'exposició permanent de ceràmica al refectori del monestir de les monges jerònimes de Sant Bartomeu", *Dijous Bo*, 2007, p.104-105.
- [17] CORTÈS FORTEZA, S.: "Documents relatius als congressos de les monges jerònimes del monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *XIII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 265-269.
- [18] CRESPI BESTARD, N.: *Inca viva*, Inca, 2007.
- [19] ESTELRICH COSTA, J.: "Artistes que treballen pel monestir de Santa Elisabeth de Ciutat de Mallorca: segles XVI-XVII", *BSAL*, XLI, p. 223-240.
- [20] FERRAGUT BONET, J.: *La desamortitzación de Mendizábal en Mallorca (1836-46)*, Palma, 1974, p.161.
- [21] FIOL TORNILA, P.: *Sor Clara Andreu. Biografia*, Inca, 1993.
- [22] FIOL TORNILA, P.: "Creació i consolidació del monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *I Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 51-60.
- [23] FIOL TORNILA, P.: "Celebració de la mort en el monestir de Sant Bartomeu d'Inca", *II Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 169-179.
- [24] FIOL TORNILA, P.: "Les biografies de sor Clara Andreu", *XI Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 45-67.
- [25] GILI FERRER, A.: "Monges clarisses en el puig d'Inca (1504-1526)", *II Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 133-144.
- [26] GINARD BUJOSA, A. *et alii*: "Notes addicionals sobre el plànol del nucli urbà d'Inca de l'any 1808 i sobre els treballs de Jeroni de Berard", *XV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, XV, p. 147-159.
- [27] HASBURG-LORENA, L. S.: *Die Balearen, las Baleares descritas por la palabra y el dibujo*, II, Palma, 1984.
- [28] LLABRÉS MARTORELL, P. J. *et alii*: *Santa Maria a Inca: l'art marià inquer*, Inca, 1992.
- [29] LLABRÉS MARTORELL, P. J. *et alii*: *Jesucrist a l'art inquer: exposició del patrimoni artístic d'Inca sobre Jesús en la seva vida, passió i resurrecció i en l'eucaristia*, Inca, 1996.
- [30] LLABRÉS MARTORELL, P. J. i ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Inca en la història 1229-1349*, Inca, 1998.
- [31] LLABRÉS MARTORELL, P. J. *et alii*: *Els sants a l'art d'Inca*, Inca, 2001.
- [32] LLABRÉS MARTORELL, P. J. *et alii*: *El retaule de la Puríssima de Sant Bartomeu*, Inca, 2001.
- [33] LLOMPART MORAGUES, G. *et alii*: *Els López dins la pintura del segle XVI a Mallorca*, Palma, 1988.

- [34] MARTÍNEZ OLIVER, B. i VIVES AMER, F.: "El segle XVIII al monestir de Sant Bartomeu a través del retaule major, obra de Joan Deyà Balle 1730", *VI Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 59-74.
- [35] MULET BARCELÓ, A. i REYNÉS FLORIT, A.: "Els orgues d'Inca", *Jornades Musicals Capvuitada de Pasqua*, II, p. 37-52.
- [36] MULET GUTIÉRREZ, M. J. (coord.): *Inca, imatges d'una ciutat, imatges d'un segle*, Inca, 2000.
- [37] PARETS SERRA, J.: "Els orgues d'Inca, orgueners i organistes", *X Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 139-142.
- [38] PIERAS SALOM, G.: *Breu història d'Inca*, Inca, 1986, p. 53-56.
- [39] PIERAS SALOM, G.: *Inca fotogràfica*, Inca, 2001.
- [40] RAYÓ BENNÀSSAR, P.: *Itineraris urbans per la ciutat d'Inca*, Inca, 1993.
- [41] RAYÓ BENNÀSSAR, P.: "Redescobrir Inca: els retaules barrocs de l'església del convent de Sant Bartomeu", *Cantabou: revista del CEP d'Inca*, XV, p. 16-17.
- [42] RAYÓ BENNÀSSAR, P.: *Església del monestir de Sant Bartomeu d'Inca. Guia de visita*, Inca, 2014.
- [43] REUS PLANELL, G. A.: "L'art gòtic a Inca: arquitectura religiosa", *XIV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 141-160.
- [44] REUS PLANELL, G. A.: "L'art gòtic a Inca: L'escultura", *XV Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 27-42.
- [45] RIPOLL ARBÓS, L. i FERRÀ MORAGUES, J. M.: *Ses monges tancades, el món ignorat dels convents històrics de Mallorca*, Palma, 1990.
- [46] RIUTORT RIERA, J.: "Ingrés de novícies al monestir de Sant Bartomeu d'Inca (1515-1660)", *Jornades d'Estudis Locals a Santa Maria del Camí*, V, p. 39-43.
- [47] ROSSELLÓ LLITERAS, J.: *Els pergamins de les monges jerònimes de Sant Bartomeu d'Inca*, Palma, 1998.
- [48] SABATER REBASSA, T.: *La pintura mallorquina del segle XV*, Palma, 2002.
- [49] TORELLÓ TORRENS, A.: "Pere Terrencs i les taules del convent de Sant Bartomeu d'Inca", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p.153-164.
- [50] TORELLÓ TORRENS, A.: "Estudi iconogràfic de les taules atribuïdes a Pere Terrencs del convent de Sant Bartomeu d'Inca", *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, p. 165-174.